

Ludmiła Siegień

Uniwersytet w Białymstoku

<https://orcid.org/0000-0002-9345-3572>

**Да пытання вывучэння абрэвіатур у беларускай
спецыяльнай мове: запазычаныя абрэвіатуры
ў сучаснай беларускай мове і яе тэхналектах**

У апошнія дзесяцігоддзі Беларусь усё актыўней наладжвае кантакты з краінамі Еўропы, уступае ў дзелавыя адносіны, гандлюе. Спецыялісты з розных галін павышаюць адукацыю за мяжой, адчыняецца парк высокіх тэхналогій, што пазітыўна ўплывае на пашырэнне дзелавых кантактаў. Не абысціся тут без запазычаных слоў, а менавіта, абрэвіатур, якія пранікаюць ў беларускую спецыяльную мову напрыканцы 90-х гадоў непасрэдна з англійскай мовы. Трэба ўзгадаць, што ў 80–90-я гады запазычванні адбываліся выключна праз пасрэдніцтва рускай мовы.

Запазычванне іншамоўнай лексікі з’яўляецца натуральным і заканамерным працэсам у гісторыі кожнай мовы. Гэты працэс эканоміць моўныя намаганні, запаўняючы намінатыўныя “прабелы” гатовымі адзінкамі чужой мовы. Звычайна запазычваюцца іншамоўныя словы для абазначэння прадмета або паняцця, а не толькі тэрміналагічныя назвы, атрымліваючы пры гэтым больш дакладнае і пэўнае значэнне, чым у мове-крыніцы. Аднак, па меркаванні навукоўца Л.А. Несцерскай¹, у носьбітаў мовы па прычыне адсутнасці асацыятыўных апор

¹ Л. А. Несцерская, *О некоторых культурных тенденциях в развитии словарного состава современного русского языка: социокультурный и лингвистический аспекты*, “Вестник Московского государственного университета”. Серия 9. Филология, № 4, Москва 1997, с. 42; З. А. Харитончик, *Заимствования в системе языка, [в:] Словообразование и номинативная деривация в славянских языках*: Материалы IV республиканской научной конференции, Гродно 1992, с. 12.

могуць узнікнуць цяжкасці пры распазнаванні сэнсу запазычанага слова і яго ўспрымання, а таксама незразуменне сувязей з уласнымі лексічнымі сродкамі гэтай мовы.

Атрымоўваецца, што запазычванне, згодна з даследаваннямі З.А. Харытончык², як працэс выкарыстання элементаў адной мовы ў другой, набывае своеасаблівую прыроду моўнага знака: з аднаго боку запазычванне дазваляецца, а з другога – перашкаджае разуменню сэнсу выказвання. Гэтым, відаць, і можна растлумачыць тыя абставіны, што “чыстых” запазычанняў з блізкароднасных моў вельмі і вельмі мала.

Працэс запазычвання адбываецца пастаянна, і даследчыкі выдзяляюць розныя экстра- і інтралінгвістычныя прычыны запазычвання іншамоўнай лексікі, але ў сучаснай беларускай мове, на думку даследчыка С.У. Грынёва³, ён набывае некаторыя спецыфічныя рысы. У наш час назіраецца значнае павелічэнне запазычанай лексікі. Гэта непасрэдна звязана са зменамі ў жыцці краіны на працягу апошніх двух дзесяцігоддзяў. Па назіраннях А.М. Булькі⁴, перш за ўсё запазычаны становяцца адзінкамі дзелавой мовы, потым гэтыя адзінкі шырока адлюстроўваюцца ў перыядычным друку, часопісах, найбольш хутка рэагуючы на новыя з’явы ва ўсіх сферах дзейнасці чалавека. І зараз запазычанні, з аднаго боку, дапамагаюць мове ператварыцца ў больш гнуткі дасканалы сродак дзелавых адносін, а з другога – абслугоўваюць самыя разнастайныя функцыянальныя сферы, пры гэтым выводзячы мову на міжнародную арэну. Так, лексічны пласт мовы ўзбагачаецца, становіцца больш ёмістым і дакладным, нават дасканалым, але, не ўсялякае іншамоўнае слова павінна шырока выкарыстоўвацца ў сучаснай беларускай мове як яе лексічная норма. Таму навукоўцы Л.І. Бурак і А.М. Булыка⁵ лічыць, што кожнае канкрэтнае запазычанне з’яўляецца толькі тады заканамерным і абгрунтаваным, калі ў беларускай мове для абазначэння пэўных прадметаў і паняццяў

² З. А. Харитончик, *Лексикология английского языка*, Минск 1992, с. 189.

³ С. В. Гринёв, *Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса, [в:] Д. С. Лотте, Вопросы и заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов*, Москва 1982, с. 108.

⁴ А. М. Булыка, *Лексичныя запазычанні ў беларускай мове XIV–VIII стст.*, Мінск 1980, с. 220.

⁵ Л. І. Бурак, *Сучасная беларуская мова*, Мінск 1974, с. 31; А. М. Булыка, *Складаныя тэрміны са связанными опорными компонентами интернационального паходжання, [у:] Беларуская мова і мовазнаўства*, Зборнік навуковых артыкулаў (Да 75-годдзя акад. М.В. Бірулі), Мінск 2000, с. 228.

няма дакладных слоў. “Чыстыя” запазычанні ў складзе абрэвіятур займаюць па колькасці перадапошнія месца, саступаюць паўкалькам, калькам, а на апошнім месцы знаходзяцца ўласнабеларускія скарачэнні, але яны, як удакладняе даследчык Л.П. Крысін⁶, ніколі не пераважаюць над такімі спосабамі, як словаўтварэнне і семантычная дэрывацыя. Асноўнай крыніцай іх папаўнення застаецца руская мова, якая ў сваю чаргу калькуе з іншых моў. Гэта абумоўлена, па-першае, прыярытэтам рускай мовы і адноснай зразумеласцю гэтых адзінак для беларускага насельніцтва, якое ў асноўнай сваёй масе дасканалы ведае блізкую мову, што дае магчымасць проста транслітарыраваць існуючыя абрэвіятуры ў рускай мове на беларускую мову.

Па-другое, немагчымасцю ў асобных выпадках калькіраваць, “далучаць” часткі слоў без парушэння мілагучнасці і структуры скарачэння. Так, на месцы руск. *Белросбанк* (**Белорусско-российский банк**) павінна была б узнікнуць форма *Белрасбанк* (**Беларуска-Расійскі банк**), аднак спалучэнне атрымоўваецца немілагучнае, і таму абыходзяцца прастой транслітарацыяй рускай абрэвіятуры на беларускую мову ў форме *Белросбанк* (ЭА 2012, 10), яшчэ прыклад: руск. *Белсвісбанк* (**Белорусско-Швейцарский банк**) у выніку транслітарацыі з рускай мовы, якая ў сваю чаргу транслітарывала са шведскай мовы атрымоўваем *Белсвісбанк* (ЭА 2013, 19), а не *Белшвейцбанк*; ці: бел. *у.е.* (з руск. **условные единицы**) (ЭБ), а не *у.а.* (**умоўныя адзінкі**) (ЭБ); ці яшчэ прыклад: ОГНІтэрм (кампанія па вырабу **вогнеахоўнага** пакрыцця) (ДПД, 89) і пад.

Такім чынам, запазычанымі лічым абрэвіятурныя акронімы ўсіх тыпаў (ініцыяльныя, складовыя, змешаныя, частковаскарочаныя) назваў устаноў, прадпрыемстваў, арганізацый, праграм, аперацый, часопісаў, таварыстваў, асацыяцый, кампаній, сістэм, канцэрнаў, камісій, бюро, агенцтваў, груп і г.д. Паводле пазіцыі, якую займае даследчык С. Шадыка⁷, лёгкасць з якой запазычваюцца абрэвіятуры з блізкароднасных моў (граматычны лад, слоўнікавы склад і тыпы словаўтварэння такіх моў даволі блізкія) ускладняе справу вызначэння такіх слоў у слоўнікавым складзе беларускай мовы. Таму не ўсе запазычанні

⁶ Л. П. Крысін, *Иноязычные слова в современном русском языке*, Москва 1968, с. 75.

⁷ С. Шадыко, *Акронимы в современном русском языке делового общения (в сфере финансов, биржи, банковского дела)*, [в:] *Новое в теории и практике описания и преподавания русского языка*. Материалы Международной научной конференции 15–17 мая 2003 г., Warszawa 2003, с. 298.

могуць быць выяўлены, бо пры іх вызначэнні нельга кіравацца толькі супадзеннем каранёў. З прычыны ўсё той жа генетычнай і структурнай блізкасці моў могуць быць запазычаны і такія словы, якія па сваёй марфалагічнай форме не супярэчаць адпаведным заканамернасцям беларускай мовы. Таму, працягвае С. Шадыка⁸, у выніку можа атрымацца, што калі марфалагічная, фанетычная формы і значэнне слова адпавядаюць заканамернасцям беларускай мовы, тады яго можна лічыць спрадвечнабеларускім, а ў сапраўднасці, яно можа аказацца запазычаннем, ці наадварот. Акрамя таго, выяўленню запазычання перашкаджае тое, што для блізкароднасных моў, пачынаючы з перыяду іх фарміравання як самастойных і да сучаснага стану, характэрна паралельнасць працэсаў на ўсіх моўных узроўнях: *Белросбанк* (Беларуска-расійскі банк) (ЭА 2012, 3), *НТВ* (Новае тэлебачанне) (Р, 4), *СпутнікТВ* (спутнікавае тэлебачанне) (Р, 4), *інкасо* (банк, які праводзіць інкасацыю) (РКА), *РОМІР* (Расійская грамадская думка і вывучэнне рынка) (КФП), *Экарэм* (будаўнічая арганізацыя “Экалагічны рамонт”) (рэкламны плакат) і пад.

Зусім іншая справа, калі акронімы асвоены беларускай мовай у чужым для яе фанетычным комплексе, зн. дадзены фанетычны комплекс не суадносіцца з якой-небудзь лексічнай ці сінтаксічнай адзінкай беларускай мовы, таму што складанаскарочаныя словы ўтвораны на іншым моўным матэрыяле. На першы погляд, гэта група абрэвіятур набліжаецца да інтэрнацыяналізмаў, а па-другое, носьбіт мовы ўспрымае іх не як скарачэнні, а звычайныя каранёвыя словы, якія прыйшлі з іншых моў: *РЭПА* (англ. REPO, repurchase agreement, гиро – сделка пакупкі/продажу каштоўных папераў) (СДА, 18), *АГ* (ням. AG, Aktiengesellschaft – акцыянернае таварыства) (СДА, 2), *АМА* (англ. AMA, American Marketing Association – Амерыканская асацыяцыя па маркетынгу) (СДА, 2), *ГАТТ* (англ. GATT, General Agreement on Tariffs and Trade – Генеральнае пагадненне па мытным тарыфам і гандлю) (СДА, 4), *ЮНЕСКА* (UNESCO) (СДА, 20), *ЮНІДАК* (UNIDAK) (СДА, 33), *ОАПЭК* (ОАРЕК) (СДА, 16), *КОФО* (COFO) (СДА, 12), *БелСел* (англ. Belcel, Belarussian Cellular – Беларуская сотавая) (ІТС, 150), *СІАКРЭС* (англ. SIAKRES, Пастаянны камітэт па даследаваннях і статыстыцы) (СДА, 24), *ІНДЗІС* (англ. INDIS, Сістэма апрацоўкі прамысловай інфармацыі) (СДА, 10), *ІНТЭЛ-*

⁸ С. Шадыко, *Роль и место аббревиатур в современных специальных языках (на примере русского языка делового общения)*, [в:] *Wschód-Zachód w dialogu międzykulturowym*, Słupsk 2010, с. 121.

САТ (СДА, 11), *ІНТЭРСПУТНІК* (СДА, 11), *ПАНАПФТЭЛ* (СДА, 17), *СІЕКА* (СДА, 24), а таксама: *ФІАТ* (СДА, 30), *БМВ* (СДА, 4), *лазер* (БПСС) і г.д.

Па-другое, для канца ХХ і першых дзесяцігоддзяў ХХІ стагоддзя, з яго тэхнічным і навуковым прагрэсам, які абумоўлівае з'яўленне і хуткае развіццё дзелавых адносін, гэта актуальна: *ЮНІСТРАЛ* (Камісія ААН па праву міжнароднага гандлю) – *UNISTRAL* (United Nations Commission on International Trade Law) (СДА, 24), *ЮНЕСОБ* (Эканамічнае і сацыяльнае бюро ААН ў Бейруце) – *UNESOB* (United Nations Economic and Social Office In Beirut) (СДА, 22), *КЛАДІ* (Лацінаамерыканскі цэнтр па інфармацыйных тэхналогіях) (СДА, 16), *МАГАТЭ* (міжнароднае агенцтва па атамнай энэргіі) (СДА, 17) і інш. Пры перадачы акронімаў пісьмовым запазычаннем выкарыстоўваюць транскрыпцыю, заснаваную на вымаўленні слова ў мове-крыніцы, або транслітарацыю, г.зн. арыентацыю на напісанне слова: *КАРЫС* (Сістэма інфармацыі аб бягучых даследаваннях у галіне сельскай гаспадаркі) – *CARIS* (Current Research Information System) (СДА, 16), *ЭЛДО* (Еўрапейская арганізацыя па распрацоўцы ракет-носьбітаў) – *ELDO* (European Space Vehicle Launcher Development Organization) (СДА, 32), *ЮНДАТ* (Шматнацыянальная комплексная кансультацыйная група ААН па пытаннях развіцця) – *UNDAT* (United Nations Multi-National Inter-Disciplinary Development Advisory Team) (СДА, 32) і інш.

Гэтыя і падобныя акронімы ўзніклі ў іншых мовах, на матэрыяле тых моў (англійскай, нямецкай, іспанскай і г.д.) і ў гатовым выглядзе перайшлі ў рускую, беларускую і, таксама, польскую мовы. У разуменні значэння гэтых абрэвіятур у спажывоўцы мовы адсутнічаюць якія-небудзь асацыяцыі з першакрыніцай. Толькі спецыяліст скажа, што *лазер* (англ. laser – light amplification by stimulated emission radiation), *АПЕК* (англ. ОПЕС, Organization of Petroleum Exporting Countries (Vienna) – Арганізацыя краін-экспартёраў нафты (Вена) (СДА, 2), *СІФ* (англ. CIF, cost, insurance, freight – кошт, страхаванне, фрахт) (СДА, 18) і іншыя адзінкі з'яўляюцца скарачэннем чаго-небудзь. Часамі чытач ці размоўца прымае такое скарачэнне за лексічную адзінку, таму што недаступная інфармацыя аб разгорнутым найменні. Найбольш актыўны характар гэтай групы акронімаў праяўляецца ў афіцыйных дакументах, прэзэнтуючых дзелавыя адносіны высокіх бакоў, і мове СМІ, але слоўнікі і граматыкі абыходзяць іх сваёй увагай. Заўважым, што граматыкі ахвотна апісваюць складанаскарачаныя словы, утвораныя са скарачэнняў беларускіх словазлучэнняў. І ўсё ж

такі, пры аналізе дадзенай з’явы мы не можам да канца згадзіцца з тымі, хто бачыць у запазычаных словах усяго толькі каранёвыя назоўнікі і лічымся з меркаваннем тых, хто дакладна ведае, што ў наяўнасці факт скарачэння.

Існуюць некаторыя запазычанні, якія яшчэ не падвергліся працэсу перадачы іншамоўнага слова фанемнымі сродкамі мовы-рэцэптара, а таму падаюцца ў тэксте на мове арыгінала (англійскай), і лічацца ўкрапінамі, што не дастаткова, каб прызнаць слова запазычаным: *BBS* (БелАГРА), *BIOS* (БелАГРА), *Cache* (БП), *CD-drive* (ІТ, 12), *CD-R* (ІТ, 14), *CD-ROM* (ІТ, 15), *DOS* (ІТ, 15), *Hardware* (ІТ, 16), *Lap-top* (ІТ, 16), *MS-DOS* (ІТ, 17), *Pentium* (ІТ, 11), *e-mail* (англ. *electronic mail* – электронная пошта) – сістэма захавання і перасылкі паведамленняў (ІТ, 13), напрыклад, *Калі ў Вас ёсць электронная пошта: члены журы накіруюць па e-mail на Ваш адрас шэраг пытанняў аўтарам па тэматыцы прадстаўленага артыкулу* (рэкламны лісток). За складанымі скарачанымі словамі ў такім выпадках замацавана напісанне праз злучок.

Вельмі важным з’яўляецца тое, што чужы моўны матэрыял лічыцца прыстасаваным да заканамернасцей мовы-рэцэптара толькі пры ўмове яго фармальнага (фанетычнага, марфалагічнага) і семантычнага асваення. Даследчыкі С. В. Грынёў і Г.А. Арцямёнак⁹ сцвярджаюць, што працэс засваення новых іншамоўных слоў у беларускай мове яшчэ толькі ідзе і запазычанні знаходзяцца на этапе так званага “ўваходжання” (або “пранікнення”) у мову-рэцэптар. Яны пачынаюць выкарыстоўвацца для называння рэалій, уключаюцца ў сінанімічныя рады, атрымліваюць пэўнае распаўсюджанне і іх права на далейшае існаванне павінна быць пацверджана сталым ужываннем у тэкстах дэлавога дыскурсу. Таму часта адзначаецца разнастайнае вар’іраванне матэрыяльнага выражэння запазычвання, што праяўляецца ў патрабаваннях да вымаўлення, напісання і акцэнтацыі. Прычынамі існавання варыянтаў у напісанні даследчык Т.А. Коць¹⁰ лічыць: павышаную кантактнасць (г.зн. запазычванне непасрэдна з мовы-крыніцы без пасрэдніцтва іншых моў), уплыў графічнага афармлення іншамоўнага слова

⁹ С. В. Гринёв, *Терминологические...*, с. 108; Г. А. Арцямёнак, *Лексичныя інавацыі польскага паходжання ў сучаснай беларускай літаратурнай мове*, [у:] *Беларуска-польскае-супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства*, Матэрыялы III Міжнароднай навуковай канферэнцыі, пад. рэд. Г.М. Мезенка, т. 1, Віцебск 1994, с. 15.

¹⁰ Т. А. Коць, *Функцыянаванне лексичных варыянтаў у засобах масовай інфармацыі (на матэрыялі газет 80-х рокаў*, [в:] *Мовознаўства*, Кііў 1997, с. 57.

(з дапамогай транскрыпцыі ці транлітарацыі), недастатковае засваенне новых слоў.

Праілюструем сітуацыю, якая склалася з запазычаннем слова *інтэрнэт* (ІТ, 2). Развіццё інфармацыйных тэхналогій, так званая “камп’ютэрызацыя” грамадства, паўплывала на тое, што гэта слова даволі часта выкарыстоўваецца ў мове амаль усіх носьбітаў мовы ў розным абліччы: *Інтэрнэт/інтэрнэт/Інтэрнет/інтэрнет/internet* (англ. *internet* – *inter-* паміж-, узаема- і *net* – сетка) – інфармацыйная сетка сусветнага маштабу: “На Беларусі пачаўся масавы пракрыў у *Інтэрнэт*...” (ІТС, 10), іншы прыклад: “Ці хочаце зазірнуць у *Інтэрнет*?...” (БіР), яшчэ: “Прамая трансляцыя перамоў адбудзецца праз сетку *internet*...” (КІП); “Відавочна, што сёння сімвалам, атрыбутам камунікатыўнага адкрытага грамадства выступае *інтэрнэт*...” (КН); “Усё болей дакладна ўрываецца ў наша жыццё знакаміды *інтэрнет*...” (ПЦ); “Днём нараджэння *Interneta* лічыцца студзень 1969 г., калі ў адным з падраздзяленняў Мінабароны ЗША пачалася работа над праектам камп’ютэрнай сувязі, у выніку якой была створана сетка *ARPANET* (*Advanced Research Projects Agency Net*), пабудаваная на тых жа прынцыпах, якія пазней ляглі ў аснову *Internet*” (*Belnet 1*).

Пачалі шырока выкарыстоўвацца ў беларускай мове і вытворныя ад гэтага слова: *Інтэрнэт-клас* (ЭГ, 8), *інтэрнэт-лабараторыя* (МнД), *інтэрнэт-кавярня* (ІАБ), *інтэрнет-гадзіны* (ІАБ), *інтэрнет-клуб* (*Belnet 2*) і г.д.: “Інфармацыйныя прыярытэты *інтэрнэт-кавярні Саб@ка*: міжнародная палітыка і міравая эканоміка, гандаль, забеспячэнне, спорт, высокія тэхналогіі, культура” (ІАБ); яшчэ прыклад: *Інтэрнэт-лабараторыя TEXAS 43*: распрацоўка і прасоўванне сайтаў і *інтэрнеце*, *інтэрнет-рэклама*, *банерная і кантэкстная рэклама*, *выпаўненне заказаў фрылансцерамі* (МнД); ці: *Усе паслугі інтэрнет-класа платныя*. Кожны карыстальнік можа атрымоўваць кансультацыі па выкарыстанні *ІТ*, *сеткі Інтернет*, *ір-адраса* (ЭГ, 8); або: *У рэгістрацыйнай форме заявак-удзелу ў інтэрнет-кафе “Экамэнэджмент як элемент устойлівага развіцця арганізацыі” на базе Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі (РНТБ) неабходна ўказаць e-mail, ір-адрас*” (*Belnet 2*); наступны прыклад: *Адным з пунктаў банкаўскай умовы Беларгапрамбанка з’яўляецца: абслугоўванне сістэмы інтэрнет-банкінга, якая працуе толькі па тэхналогіях дыстанцыйнага банкаўскага абслугоўвання, пры якім доступ да рахункаў і аперацый прадстаўляецца ў любы час і з любога камп’ютэра з доступам ў інтэрнет. Рэгістрацыя кліентаў праводзіцца па сістэме*

інтэрнет-банкінга. Выдача карткі кодаў у сістэме інтэрнет-банкінга (ІАБ) і пад.

У носьбітаў мовы могуць узнікаць цяжкасці пры распазнаванні сэнсу запазычанага слова, тады, па назіраннях С. Шадыкі¹¹, новая адзінка “суправаджаецца” паясняльным перакладам або сінонімам, часамі запазычанне пішацца ў двукоссі і пад., напрыклад, *мас-медыя* (РП) і *мас-медыя* (англ. *mass* – маса, мноства і *media* – сродкі, спосабы) (СА) у беларускіх тэхналектах вельмі часта замяняюць на *СМІ* (сродкі масавай інфармацыі) (СНС, 20): (...) *Беларускія СМІ (мас-медыя) перажываюць “другое нараджэнне”. Адкрытасць, праўда, свабода выбару знайшлі свайго чытача...* (ІТ 2012, 2); іншы прыклад, запазычанне *кампакт-дыск* (англ. *compact* – кампактны, сціслы і *disk* – дыск, CD) (СНС, 31) у тэксце бягучага рэкламнага радка ў сталічным метро: *Калі вы прывыклі рэальна лічыць Вашы грошы. Калі Вы хочаце набываць CD і DVD-дыскі па вельмі прыемнаму дылерскаму кошту. Калі вы прадпрымальнік і пачалі сваю дзейнасць з продажу кампакт-дыскаў. Калі вы шукаеце надзейнага партнёра пастаянных закупак. Тады віншваем Вас! Вы знайшлі нас! Мы з’яўляемся афіцыйнымі прадстаўнікамі кампаніі Мультыдыск, якая прапануе поўны асартымент буйных беларускіх вытворцаў мультымедыйнай прадукцыі; ці сідзіром* (англ. *CD-ROM compact disk + real only memory* – пастаянная памяць на кампакт-дыску) (СНС, 33) – дыск для пастаяннага захоўвання дадзеных: *“CD-ROM (сідзіром) самы просты від cd-прывада, прызначаны толькі для прачытання cd-дыскаў...”* (тэкст інструкцыі абслугоўвання аптычнага прывада); *оп-арт* (англ. *optical art*. – антычнае мастацтва) (СНС, 19): *РСА “Экарэм” праводзіць эканамічны, недарагі рамонт кватэр, камнат, кухань, дамоў. Поўны спектр паслуг па рамонту ў стылі оп-арт дызайн. Опарт – улічвае зрокавыя ілюзіі на плоскай паверхні. Задача опарта падмануць вока, правацыраваць яго на тлуслівую праўду, выклікаць вобраз, які не існуе...* (рэкламны лісток); або *поп-арт* (агульнадаступнае мастацтва) (СНС, 22): *Галерэя поп-арт “Ў” – актыўная арт-пляцоўка Беларусі, праводзіць арэнду твораў мастацтва. Гэта паслуга не абцяжарвае ні ўмовамi захавання, ні пытаннямі змены перавагі або змены экспазіцыі. Пры рэалізацыі дамовы на арэнду, можна падпісаць новую дамову*

¹¹ С. Шадыко, *Сфера употребления аббревиатур в современных специальных языках*, [в:] *W kręgu teorii i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70. Rocznicy urodzin*, pod red. naukową S. Gruczy, Warszawa 2007, s. 321.

на прыватнасць на максімальна выгадных умовах двух бакоў. Пакупнік у гэтым выпадку становіцца ўладальнікам твора. Аб'ём работ, якія прадстаўлены ў лізінг, змяшчаюць не толькі працы айчынных мастакоў, але і замежных, ці мастакоў Галерыі "Ў". Для атрымання больш поўнай інфармацыі... (НіБ).

Запазычванню тэрмінаў таксама садзейнічае і тое, што ў некаторых сферах дзелавых адносін асноўную частку тэрмінаў складаюць інтэрнацыяналізмы.

Складанаскарочаныя словы, якія належаць да ўсходнеславянскай лексікі, адпавядаюць словаўтваральным працэсам у беларускай мове, а таму пры пэўных умовах маглі быць утвораны і на беларускім матэрыяле. Такія запазычанні могуць уключацца ў сістэму сінхроннага словаўтварэння. Гэта дае падставы, сцвярджае даследчык Г.А. Арцямёнак¹², разглядаць адны і тыя ж словы як запазычанні, або як уласна-беларускія ўтварэнні.

Такім чынам, лёгкасць, з якой засвойваюцца словы з рускай мовы ў беларускую, адносіцца не толькі да ўсходнеславянскай лексікі, такіх адзінак вельмі і вельмі мала, але і да лексікі іншамоўнага паходжання. Таму, калі запазычанае слова засвойваецца блізкароднаснай мовай, яно праз некаторы час існуе і ў кантактуючай мове.

І яшчэ, каб мова магла функцыяніраваць на міжнароднай арэне, яна вымушана хаця б нейкі час карыстацца новымі іншамоўнымі лексемамі, а для спецыяльных моў – гэта асноўнае патрабаванне. На далейшых этапах эвалюцыі слова пазбавіцца непатрэбных элементаў, а тыя запазычанні, якія могуць фанетычна, марфалагічна і семантычна адаптавацца ў мове, уключыцца ў сістэмныя адносіны, стаць базай для ўтварэння новых слоў, будуць садзейнічаць развіццю і ўзбагачэнню слоў у беларускай мове.

КРЫНІЦЫ АБРЭВІЯТУР

БелАГРА, *Праграма спецыялізаванай выстаўкі БелАГРА-2013*, Мінск 2012, 1 с.

БіР, *Транспарт і лагістыка, [ў:] Беларусы і рынак*, рэд. нум. Т. Манёнак, № 12, Мінск 2011, с. 21.

БП, *Бізнес-праграмаванне для прафесіяналаў*, Мінск 2012, с. 4.

¹² Г. А. Арцямёнак, *Лексічныя...*, с. 13.

- БПСС, S. Szadyko, *Беларуска-польскі слоўнік абрэвіятур і графічных скарачэнняў*, Warszawa 2012, 249 s.
- ДПД, *Даведнік прадпрыемстваў Беларусі*, укл. Ю. Кіслоў, Мінск 2006, 184 с.
- ІАБ, *Інфармацыйна-аналітычны бюлетэнь. Конкурсны гандаль у Беларусі і за мяжой*, № 31, Мінск 2011, с. 23.
- ІТ, *Часопіс ІТ Бел*, № 11 (42), лістапад 2012, с. 2; № 13 (43), снежань 2012, с. 12.
- ІТС, *Інфармацыйныя тэхналогіі і сістэмы. Матэрыялы міжнароднага форуму “Інавацыйныя тэхналогіі” БелІСА*, пад. рэд. М. Яшукова, Мінск 2006, 156 с.
- КП, В. С. Буракоў, *Каталаг інавацыйных праектаў і распрацовак*, вып. 3, Мінск 2013, с. 41.
- КН, Газета *Камп’ютарныя навіны. Беларусі софт* /fdd5-25.net/ dos livedc/ [доступ 9.09.2014].
- КФП, *Кіраванне фінансавымі патокамі. Праграма ФінІспектар* /merchntconsulting.by/ [доступ 12.05.2014]
- МнД, *Мінск на далонях. Бясплатная штотыднёвая газета*, № 12 (798), Мінск 2014, с. 3.
- НіБ, *Часопіс Нерухомасць і будаўніцтва*, укл. С. Панкратаў, Мінск 2013, с. 4.
- ПЦ, *Паслугі разлікова-касавага цэнтра No 11, Белсвісбанк*, Мінск ад 21.11.2013 г.
- Р, 4, Газета *Рэспубліка* № 215 (5900) ад 21 ліпеня 2014, с. 4.
- РКА, *Рэгістрацыя камерцыйных арганізацый. Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт* /minsk.gov.by/ [доступ 21.12.2014]
- РЛ, *Рэгістрацыйны ліст фірмы-эксперта на фінансавым рынку кампаніі Tele-Trade* № 78/3051 ад 2.07.2014 г.
- СА, *Сертыфікат адпаведнасці сістэмы менеджмента якасці ІСО 9001:2008*, 12 снежня 2009 г.
- СДА, *Англа-беларускі слоўнік-даведнік акронімаў, назваў міжнародных арганізацый і ўстаноў*, склад В. М. Крывашэін, Т. Л. Вашкевіч, Мінск 2002.
- СНС, В. І. Уласевіч, *Слоўнік новых слоў беларускай мовы*, Мінск 2009.
- ЭА, *Рэспубліка Беларусь. Эканамічны агляд. Прыорбанк*, Мінск 2012, с. 3, 10; Мінск 2013, с. 19.
- ЭБ, *Эканоміка Беларусі*, № 8, 2014, с. 19.
- ЭГ, *Эканамічная газета*, № 51 (1715) ад 11 лютага 2014, с. 8.
- Belnet 1, *Навіны беларускага і сусветнага інтэрнэтай. Знешні гандаль*, Мінск 2007, № 1, с. 13.

Belnet 2, *Навіны беларускага і сусветнага інтэрнэтайў. Знешні гандаль*, Мінск 2008, № 2, с. 19.

L I T E R A T U R A

- Arcâmënak G. A., *Leksičnyâ inavacyi pol'skaga pahodžannâ ŭ sučasnaj belaruskaj litaraturnaj move*, [u:] *Belarуска-pol'skae supastaüläl'nae movaznaïstva i litaraturaznaïstva*, Matëryäly III Mižnarodnaj navukovaj kanferëncyi, pad. rëd. G.M. Mezenka, t. 1, Vicebsk 1994 [Арцямёнак Г. А., *Лексічныя інавацыі польскага паходжання ў сучаснай беларускай літаратурнай мове*, [у:] *Беларуска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства і літаратуразнаўства*, Матэрыялы III Міжнароднай навуковай канферэнцыі, пад. рэд. Г.М. Мезенка, т. 1, Віцебск 1994].
- Bulyka A. M., *Leksičnyâ zapazyčannî ŭ belaruskaj move XIV–XVIII stst.*, Minsk 1980 [Булыка А.М., *Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII стст.*, Мінск 1980].
- Bulyka A. M., *Skladanyâ tërminy sa svâzanymî apornymî kampanentamî intërnacyânal'naga pahodžannâ*, [u:] *Belaruskââ mova i movaznaïstva*, Zbornik navukovyh artykulaŭ (Da 75-goddzâ akad. M. V. Biryly), Minsk 2000 [Булыка А. М., *Складаныя тэрміны са связанымі апорнымі кампанентамі інтэрнацыянальнага паходжання*, [у:] *Беларуская мова і мовазнаўства*. Зборнік навуковых артыкулаў (Да 75-годдзя акад. М. В. Берылы), Мінск 2000].
- Burak L. Ī., *Sučasnaâ belaruskââ mova*, Minsk 1974 [Бурак Л. І., *Сучасная беларуская мова*, Мінск 1974].
- Grinëv S. V., *Terminologičeskie zaimstvovaniâ (kratkiy obzor sovremennogo sostoânîâ voprosa*, [v:] Lotte D. S., *Voprosy zaimstvovaniâ i uporâdočeniâ inoâzyčnyh terminov i terminoëlementov*, Moskva 1982 [Гринёв С. В., *Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса*, [в:] Д. С. Лотте, *Вопросы и заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов*, Москва 1982].
- T. A. Koc', *Funkcionovannâ leksičnih variantiv u zasobah masovoï in'formacii (na materîalî gazet 80-h rokiv*, [v:] *Movoznavstvo*, Kiïv 1997 [Коць Т. А., *Функціонування лексичних варіантів у засобах масової інформації (на матеріалі газет 80-х років*, [в:] *Мовознавство*, Київ 1997].
- Krysin L. P., *Inoâzyčnye slova v sovremennom russkom âzyke*, Moskva 1968 [Крысин Л. П., *Иноязычные слова в современном русском языке*, Москва 1968].
- Nesterskaâ L. A., *O nekotoryh kul'turnyh tendenciâh v razvitii slovarnogo sostava sovremennogo russkogo âzyka: sociokul'turnyj i lingvističeskij aspekty*, "Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo universiteta". Seriâ 9. Filologîâ, 1997, № 4, Moskva [Л. А. Нестерская, *О некоторых культурных тенденциях*

в развитии словарного состава современного русского языка: социокультурный и лингвистический аспекты, "Вестник Московского государственного университета". Серия 9. Филология, 1997, № 4, Москва].

Šadyko S., *Akronimy v sovremennom russkom âzyke delovogo obšeniâ (v sfere finansov, birži, bankovskogo dela)*, [v:] *Novoe v teorii i praktike opisaniâ i prepodavaniâ russkogo âzyka*. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferenciji 15–17 maâ 2003, Warszawa 2003 [Шадыко С., *Акронимы в современном русском языке делового общения (в сфере финансов, биржи, банковского дела)*, [в:] *Новое в теории и практике описания и преподавания русского языка*. Материалы Международной научной конференции 15–17 мая 2003, Warszawa 2003].

Šadyko S., *Rol' i mesto abbreviatur v sovremennyh special'nyh âzykah (na primere russkogo âzyka delovogo obšeniâ)*, [v:] *Wschód-Zachód w dialogu międzykulturowym*, Słupsk 2010 [Шадыко С., *Роль и место аббревиатур в современных специальных языках (на примере русского языка делового общения)*, [в:] *Wschód-Zachód w dialogu międzykulturowym*, Słupsk 2010].

Šadyko S., *Sfera upotrebeniâ abbreviatur v sovremennyh special'nyh âzykah*, [v:] *W kręgu teorii i i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70. Rocznicy urodzin*, pod. red. naukową S. Gruszy, Warszawa 2007 [Шадыко С., *Сфера употребления аббревиатур в современных специальных языках*, [в:] *W kręgu teorii i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70. Rocznicy urodzin*, pod. red. Naukową S. Gruszy, Warszawa 2007].

Haritončik Z. A., *Leksikologiâ anglijskogo âzyka*, Minsk 1992 [З. А. Харитончик, *Лексикология английского языка*, Минск 1992].

SUMMARY

THE ANALYSIS OF BORROWINGS IN CONTEMPORARY BELARUSIAN AND ITS TECHNOLECTS

In the article, the author discusses the reasons and processes of adaptation of borrowings, paying special attention to the last decade of the 20th century and the beginnings of the 21st century which are characterized by a significant amount of borrowings from Western languages and this process is often carried out through the Russian language. The analysis has showed that the abbreviations, though unexplored and unstructured, name new phenomena of reality and function actively in Belarusian technolects.

Key words: Belarusian language for specific purposes, technolects, abbreviation, acronyms, borrowings, business communication, transliteration.

STRESZCZENIE

ANALIZA ZAPOŻYCZEŃ WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU BIAŁORUSKIM
I JEGO TECHNOLEKTACH

W artykule autorka omawia przyczyny oraz procesy przyswajania zapożyczeń, kierując szczególną uwagę na ostatnie dziesięciolecie XX wieku i pierwsze dekady XXI wieku, które charakteryzują się znaczną ilością zapożyczeń z języków zachodnich i nierzadko proces ten odbywa się za pośrednictwem języka rosyjskiego. Analiza pokazała, że skrótowce, mimo że niezbadane i nieusystematyzowane, nazywają nowe zjawiska rzeczywistości i aktywnie funkcjonują w białoruskich technolektach.

Słowa kluczowe: białoruski język specjalistyczny, technolekty, skrótowce, akronimy, zapożyczenia, komunikacja biznesowa, transliteracja.